

A magyarok fele elutasítaná a koronavírus elleni védőoltást

Krekó Péterrel Kardos Ernő beszélget

A nemzetközi adatok szerint a koronavírus már csaknem negyvenmillió embert fertőzött meg a világon, és a halálos áldozatok száma is meghaladja az egymilliót. A járvány egyre gyorsabban terjed, s vélhetően újabb százerek, esetleg milliók halálát okozhatja. Közben a kutatók nagy nemzetközi összefogással készítik az oltóanyagot, amely megállíthatná a vírus pusztítását. Tehát milliárdok reménykednek abban, hogy mielőbb elkészül a vakcina, ami a jövő év első felére tehető. Az erőfeszítések ellenére azonban egyre többen utasítják vissza a még el sem készült vakcinát. A koronavírus árnyékában újabb lökést kaptak az oltásellenes mozgalmak, nézeteik szélesebben terjednek az interneten. Az oltóanyaggal szembeni szkepszis hátráltathatja a járvány elleni védekezést, az Egészségügyi Világszervezet szerint a vakcinaellenesség a tíz legnagyobb egészségügyi kihívás egyike. Alternatív hírportálok, öntudatos kampánycsoportok, nemritkán orvosok szervezik az oltásellenes hálózatoskat a világon, s persze Magyarországon is. Az Ipsos nemrég készített felmérése szerint hazánk polgárainak csak valamivel több, mint fele fogadná el a védőoltást. Az oltásellenesség okait is kutatja a Political Capital, amelynek ügyvezető igazgatója Krekó Péter szociálpszichológus. Az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karának adjunktusát a járvány utáni állapotról is kérdeztük.

– A hazai halálozási csúcson jelentették be, hogy a magyarok fele – egészen pontosan 46 százaléka – akkor sem kérne a koronavírus elleni védőoltásból, ha az már létezne. Ennyire lazán vesszük a járványt?

– Ez inkább azt mutatja, hogy ma nincs olyan pánik az országban, jobban mondva nem tapasztalható olyan fokú félelem a vírustól, mint a járvány első hulláma idején. A közvélemény reagálása eleinte a politikusok döntéseit is meghatározta, hiszen a rémület hatására a kormány tavasszal még hozott váratlan és drasztikus intézkedéseket is. A legemlékezetesebb ilyen döntés március 13-án született, Orbán Viktor reggel úgy ébredt, s egy reggeli televízió-műsorban azt nyilatkozta, hogy szó sem lehet az iskolák bezárásáról, majd már aznap este elrendelte az oktatási intézmények kiürítését. Olyan nagy volt a riadalom az országban, amit feltehetően közvélemény-kutatók is jelezhettek, hogy szokása ellenére a kormányfő már a nap végére megváltoztatta korábbi döntését. A halálos áldozatok ellenére a közvélemény részéről ma még nincs nagy félelem vagy rettegés országban. Ezért sem kényszerül a kormány drasztikusabb intézkedésekre. Az embereknek persze elégük van a bezártságból, nem akarnak újra karanténba vonulni, kijelölt időpontban bevásárolni, szívesen eljárnak vendéglőbe, időnként moziba vagy színházba is. Közben

persze a kormány és irányított sajtója sem lovagol a veszélyeken. Az ma a politika, hogy „lábon hordjuk” ki a járványt, az áldozatok tudomásulvételével.

– *Ez lenne a laza svéd modell magyar verziója?*

– A járványkezelés magyar változata nem olyan következetes és jól szervezett, mint az eredeti. A svéd válságkezelés laza, de konzekvens szigorat alkalmazott, fenntartható korlátozásokkal, a védekezését pedig sok tesztre és korszerű gyógyításra koncentrált. Tavasszal ugyan nem zárták be az iskolákat, az éttermeteket, a fitnesstermeket, de a határokat sem. Visszautasították a teljes karantént, bíztak az emberekben, s ma már a halálozások számát sikerül kifejezetten alacsonyan tartani.

10

– *Mi pedig annyira átvettük a svéd korábbi lazaságát, vagy tudomásul vettük a hazai politika irányítójának veszélyt bagatellizáló szándékát, hogy hiába dől meg naponta a magyar halálozási csúcs, még a létező védőoltást is visszautasítjuk?*

– Valószínű, hogy a járvány első hullámának kezelésében kell keresni ennek okát, ugyanis a kelet-középeurópai országok a vírus elterjedésére gyorsan reagáltak, drasztikus intézkedéseket hoztak, s így mi sem érzékeltük igazán a járvány pusztítását, alig volt beteg vagy áldozat. Ezek után a közvélemény és a politika is nyugodtan hátradőlhetett, hisz az első hullám elleni védekezés sikeres volt. Ez többé-kevésbé érthető és racionális reakció. Az viszont már teljesen irracionális, hogy bár tudtuk, nincs vége, de közben nem készülünk fel a járvány elleni tartós vé-

dekezésre. Az egészségügy irányítói, illetve a politika csak ült a babérjain, ahelyett, hogy felkészítette volna a kórházakat vagy a társadalmat a járvány újabb hullámára. Így aztán nem csoda, ha a fertőzések számának jelentős növekedését vagy a halálos áldozatok számának szaporodását meglepetéssel fogadják az emberek. Vagy hogy szkepszissel tekintenek egy el sem készült vakcinára.

– *Olyannyira, hogy az Ipsos adatai szerint ha lenne vakcina, a magyaroknak csak az 56 százaléka fogadná el a védőoltást, nemzetközi viszonylatban ugyanez 74 százalék. Mi ennek az oka? Mindenki érzi, érti a politikai sugallatot, hogy csak akarni kell, és legyőzzük a járványt?*

– Kétségtelen, van ilyen politikai sugallat, de azt viszont nem állíthatjuk, hogy a kormány vagy az ellenzék alapvetően vakcinaellenes lenne. Ezért ennek a szkepszisnek a kialakulását a magam részéről annak a dezinformációs univerzumnak tudom be, ami ma is működik Magyarországon. Ebben a zűrben egyszerre van jelen a maszk, a vírus és a vakcinatagadás is. Ami talán a második hullám idején még fel is erősödött. Talán érthető is némi aggodalom a még ki sem próbált vakcina ismeretlen mellékhatásától, viszont irracionális az olyan magyarázat, hogy a védőoltás befecskendezésével Bill Gates mikrochipet akar eljuttatni az emberiség vénájába, hogy aztán mindenkit megfigyelhessen. Ilyen vakhitre épülő elméletek végtelen számban keringenek a milliók által használt interneten, s az ezáltal gerjesztett félelem miatt sokan válnak szkeptikussá vagy tudományellenessé. Azt persze nem gondolom, hogy az

emberek 46 százaléka emiatt fordult a vakcina ellen, de azt talán jelzi, hogy ennyien vevők az összeesküvéseleméletekre. Ez nagyon magas szám.

– *Mindemellett az is közrejátszhat, hogy beszélgetésünk pillanatában (2020. október 12-én) 37 millió koronavírusos beteg van a világon, de ebből több mint 26 millió már meggyógyult. Nálunk a 38 ezerből eddig csak 11 ezren épültek fel, de van esély! Lehet, hogy ezért veszik félvállról ezt a járványt?*

– Ez lehet magyarázat, ámbar ne felejtse el, hogy egy idő óta tényleg riasztóan nő a halálos áldozatok száma, s az nyilvánvaló, hogy kevesen jönnek le élve a lélegeztetőről. És amíg a magyar kormány enyhített a szigoron, a szlovák kormány már újra bezárja az iskolákat, hogy legalább a gyerekeik biztonságban legyenek. A félelemérzet valamennyi velünk szomszédos országban felerősödött, de ezt az aggodalmat október közepén Magyarországon még nem érzékelem. Pedig a járványnak már napról napra több áldozata van.

– *Ugyanerre figyelmeztet Jakab Ferenc, a kormány által felállított koronavírus-kutatócsoport vezetője, aki nemrég azt nyilatkozta, hogy Magyarország „gyorsvonatként rohan a veszébe”. Ugyanis a járvány laza kezelésével hamar kimerülnek az egészségügyi kapacitások. Amire a Pázmányon jogász végzettséget szerzett államtitkár, Orbán Balázs csak annyit mondott, hogy az emberek által választott stratégia működik.*

– Figyelman kívül hagyják, hogy a közhangulat hihetetlenül gyorsan változik. Nem akarok „horror-szenáriókat” felvázolni, de valamennyien

el tudunk képzelni vészhelyzeteket. Nem láthatjuk előre, hogy mi történik az országban, ha az iskolákban gyerekek válnak a járvány halálos áldozataivá. Reméljük, nem kerül rá sor. Az viszont már eddig is előfordult, hogy csecsemők betegedtek meg, vagy óvodások szedték össze a vírust. Egyetlen ilyen eset felkavarhatja az embereket, egyik pillanatról a másikra sokkot kaphat a közvélemény. Reméljük, ez soha nem következik be, de valószínű, hogy a járványt nem lehet nemzeti konzultáció alapján kezelni. Legitim egyébként az a vita, hogy ma az elsődleges veszteség minimalizálására kell-e inkább törekedni, ami határozásokkal, intézménybezárásokkal jár, s aminek a természetes következménye a gyárbezárás, a munkanélküliség, illetve az ebből fakadó pszichológiai problémák. A gondot szerintem az okozza, hogy épp most, a vita hevében jelentkeznek nagyobb hullámban az irracionális elméletek, amelyek segítségével az interneten tömegeket igyekeznek mozgósítani a maszkviselés, a vírus és a vakcina ellen. És erre a veszélyre a döntéshozók közül kevesen figyelnek. Egyre nő a koronavírus-vakcinával kapcsolatos szkepszis, amiben elsősorban a Gődény György-féle közszereplőknek van szerepük, ugyanakkor a kormányzati kommunikáció hiányának is. Az egészségügyi felvilágosítás és a transzparens kommunikáció hiánya révén teret nyernek az irracionális elméletek. Ez pedig aláaknázhatja a járvány elleni védekezést. Hiába mondja Orbán Viktor, hogy már csak jövő júniusig kell várunk, és utána jöhet a vakcina, ha addig az alkalmi érdekcsoportok annyira lebutítják a társadalmat, hogy az elkészült vakcinával kevesen lesznek hajlandók beoltatni magukat. És

a kormány következetesen azt kommunikálja, hogy nálunk jobb a helyzet, mint Nyugat-Európában, ami egyértelműen nem igaz.

– *Mindez azért is érdekes, mert egy globális felmérés szerint egy éve még az unión belül Magyarországon és Lengyelországban volt a legmagasabb az oltásokba vetett bizalom. Mi okozta a bizalom elvesztését?*

– A közvélemény nagyon gyorsan és könnyen változik. Nem ugyanaz ráadásul a két vélemény. Ha majd valóban lesz vakcina, kézzelfogható válik, hogy az „absztrakt” gyanú az ismeretlen medicinával szemben mennyire időtálló. Lehet, hogy ha elkészül a védőoltás, ha már elérhetővé válik, akkor a szkeptikusok száma csökkenni fog. Addig viszont a jelek szerint folyamatosan nő Magyarországon a vírustagadók aránya, illetve a vakcinaellenesek száma is. Az áltudománnyal foglalkozó szervezetek ugyanis rendre azon dolgoznak, hogy aláássák az egészségügy iránti bizalmat. Gyógyszer helyett saját készítésű vitaminnal kezelnék a járványt, és ez még a legártatlanabb megközelítések egyike. Emiatt ma már egyre többen félnek nemcsak az új, de a régi, bevált gyógyszerek mellékhatásaitól is. Eddig az volt a gyakorlat, hogy ha egészségügyi krízis érkezett, akkor az emberek többit költöttek gyógyszerre, ami a tudomány iránti bizalom jele. Az idén viszont már felerősödött mindenféle orvosságellenesség, elsősorban a fiatalok körében. Ennek hatására újra megjelentek a már régen elfelejtett járványos betegségek.

– *Magyarországon azért is volt elfogadottabb a védőoltás, mert szabálysértést követett el az a szülő, aki meg-*

tagadja gyermeke beoltását. Tehát büntették a családot. Egyelőre ez a jogszabály még érvényben van, tehát a gyermekek védelme még biztosított?

– Azt nem tudjuk, hogy ez a jogszabály érvényben lesz-e még a vakcina megjelenése idején, vagy egyszerűen hatályon kívül helyezik. Az biztos, hogy ha a törvényhozó változtatna ezen a jogszabályon, akkor azzal szabad utat engedne az áltudományos nézeteknek. Egyelőre azonban az a probléma, hogy nincsenek olyan kormányzati intézkedések, amelyek a kifejezetten káros szemléletekkel felvonnák a harcot. Pedig a tudománytalan nézetek terjedését a jelenleginél sokkal jobban is akadályozhatná a hatalom. Ha mással nem, hát nyilvános vitákkal, ismeretterjesztéssel.

– *Elsősorban a szigor hiányával magyarázza, hogy miközben a világban 37 millió a beteg, közel másfél millióan meghaltak, az oltás- vagy a maszkellenes mozgalmak mégis tovább erősödnek?*

– Lehet benne szerepe. Hisz bár ismerjük Trump elnök „áldásos” ténykedését, de már az Egyesült Államokban és Európa legtöbb országában is többen oltatnak be magukat, mint Magyarországon! A nálunk mért 56 százalékkal szemben külföldön az oltást elfogadók száma már meghaladja a 70 százalékot! A kutatások azt is mutatják, hogy még azokban az országokban is nagy számban elfogadják a készülő vakcinát, amelyekben a vírusjárvány sokkal jobban átpolitizálódott, mint Magyarországon. Az oltást elutasítók száma már csak Oroszországban nagyobb, mint Magyarországon. Ezt én ijesztő jelenségnek tartom, ami miatt talán már az általános oltásellenesség is felerősödött nálunk.

– *Mi lehet ennek az oka? Készült erről bármilyen közvélemény-kutatás?*

– Az Ispos kutatása szerint a koronavírus-vakcinával szembeni ellenkezés legfőbb okai a mellékhatásoktól való félelem, a vakcina hatásosságának megkérdőjelezése, de ott van a vírus veszélyességének megkérdőjelezése is. A hivatalos politika, úgy tűnik, nem foglalkozik komolyan a terjedő szkepszissel. A pánikkeltő, hiszterizáló véleményekkel szemben a kormány tavasszal is inkább a rendőrséget vetette be, és nem a tudományt – még ha nálunk nincs is jelen a kormányoldalon a tudományos konszenzus tagadása. A járványt bagatellizáló vélemények ellen azonban nem lépnek fel hatásosan. Ami persze magyarázható azzal, hogy a járvány kezelésében jelenleg a kormány sem szigorú. Az erősödő oltás-szkepszis azonban roppant veszélyes. Azt ugyanis, hogy sokan szabadságjogként értelmezik az oltás visszautasítását, több országban oda vezettet, hogy ismét felütötte a fejét az egyszer már legyőzött kanyaró. Ezzel lényegében a saját gyermekeiknek és a kortársaknak az életét veszélyeztetik. A kormány egyik kedvelt gondolatával szemben fontos elmondani, hogy nem a bevándorlók miatt újulhat ki a járvány, ugyanis a fejlett országokban az oltásellenességnek, illetve a gyógyszeriparral szembeni fellépésnek a középosztály a bázisa.

– *Némileg ellentmondás, de a tudomány is ludas az oltásellenesség kialakulásában. Húsz éve a világ legrangosabb orvosi magazinja, a Lancet arról cikkezett, hogy az MMR, vagyis a mumpsz, a kanyaró, a rubeola elleni védőoltás és az autizmus kialakulása között összefüggés van. Igaz volt?*

– Nem, a cikket az újság visszavonta. Természetesen a tudomány sem tökéletes, hisz ezt is emberek művelik. A tudományban is vannak botlások, kudarcok, zsákutcák. És korrump szereplők, akik önérdékük miatt meghamisítják a tudományos eredményeket. Itt ez történt. Ugyanakkor a valódi tudomány képes önmagát korrigálni. Az említett lapban megjelenő cikk szerzőjéről kiderült, hogy valójában egy áltudós, akinek a cikke egy valódi lapban túlságosan mély nyomot hagyott. A laikusok szinte tévedhetetlennek hiszik, s ezért el sem fogadják, ha hibázáson kapják a tudósokat. Pedig a tévedéseken át vezet az út a valódi felfedezésekhez, ehhez kell a tudomány önkorrektív képessége. Az elkövetett hibára vagy más tévedésekre épülnek az összeesküvés-elméletek, amelyek azonban már „tévedhetetlenül” hirdetik a vélt igazságot, jelentős számú hívót szerezve ezzel. A vírusszkepszis is arra épül, hogy a tudósok a járvány indulásakor még mást mondtak. Csak menet közben ismerték fel a vírus valódi természetét, ami egy kutatónak természetes, de egy civil szemében már gyengeség. Emiatt bizonyos értelemben védtelen a tudomány, s úgy érzem, megalapozatlan a bizalmatlanság az orvostudománnyal szemben. Ne felejtse el, hogy csak az utóbbi száz évben évtizedekkel nőtt a születéskor várható élettartam, ami elsősorban az orvostudománynak köszönhető. Az áltudományok pedig az áldozataikat számolgathatják.

– *Ugyanakkor kétségtelenül létezik a gyógyszerlobbi, amelyet leginkább a profitszerzés hajt, tehát van itt bizalomdeficit bőven.*

– Ez is igaz, de a gyógyszeripar is abban a társadalmi közegben működik, amelyben létezik belső szakmai kontroll, de van külső, tehát társadalmi ellenőrzés is.

– *Egyébként biztos benne, hogy az oltóanyag valóban veszélytelen?*

– A legális tudomány és az arra épülő intézmények esetleges hibái, tévedései vagy visszaélései nyilvánosságot kapnak.

– *Ezzel szemben az interneten fennhirdetik, hogy van „tíz olyan ok, ami szerint kimondható, hogy az influenzavakcina mellékhatása súlyosabb, mint maga az influenzajárvány”. Emiatt meg is marad az oltóanyag, de miért hisznek jobban az áltudománynak, mint a valódinak?*

– Azért, mert hétköznapi ismeretekre épülő, érhető válaszokat igyekeznek adni például a vakcina veszélyeire, de ezek az állítások nem bizonyítottak, egyszerűen hamisak. A legtöbb esetben tévednek vagy hazudnak. Ezzel szemben a tudomány hiába bizonyítja az igazságot, ha az nehezen érthető. Az ismeretlen pedig félelmetes, így a tudomány könnyen beállítható ördöginek. A tudományellenes nézetek ugyanis sok esetben a „józan paraszti észre” vagy a „népi tapasztalatokra” hivatkoznak. Nálunk is széles körben terjed a hit, hogy a pálinka pusztítja el a leggyorsabban, a legjobban a koronavírust. Ráadásul Lukasenکو, a fehérorosz elnök is a vodkában bízik. Ami természetesen nem igaz, de hihető, mert erős a közvélekedés, hogy az alkohol mindenre jó. Ha jó a kézfertőtlenítőbe, akkor bizonyára belül is fertőtleníti. Emlékezhetünk arra is, hogy Trump elnök gyógyszerként – szerinte viccesen –

fertőtleníti anyagot ajánlott ivásra és befecskendezésre.

– *Amikor az elnök valóban beteg lett, akkor már nem viccelt, hanem elfogadta a korábban megvetett gyógyszer.*

– A lényeg tehát az, hogy a tudósnak ki kéne végre jönniük az elefántcsonttoronyból, hogy ismereteiket a legérhetőbb módon átadják a világnak, különben a tudományellenes támadások egyre agresszívebbek és egyre sikeresebbek lesznek. Ma olyan kort élünk, amikor a középkori gondolatok, a tudománytagadás, gyűlöletkeltő ideológiák a 21. század legmodernebb eszközeivel, a közösségi média algoritmusainak segítségével terjednek, és juthatnak el ellenőrizetlenül mindenhová.

– *Közben pedig nem vagyunk felkészülve arra, hogy külön tudjuk választani a valódi hírt és a fake newst. A politikusok pedig szemrebbelés nélkül arról próbálnak meggyőzni bennünket, hogy minden fake news, ami az ő érdekeik ellen van. Vagyis már azt sem tudjuk, hogy mi a hír valójában?*

– A második világháború után Nyugaton kialakult az a mainstream média, amely a világ nyugati felén képes volt a legkárosabb információkat megszütni. Ezt azonban a közösségi média mára teljesen lerombolja. Miután nem szoktunk hozzá, hogy folyamatosan megpróbálnak minket megvezetni, ezért ha látunk valami információt, akkor első körben hajlamosak vagyunk elhinni. A kritikai érzékünket kell állandó készenletben tartanunk, hogy a sok félrevezetőből kiszűrjük a valóságos információt. Az álhírek pedig gyorsabban és messzebbre terjednek, mint a valódi hírek.

– Így aztán kényelmesen terjedhet a lapos Föld-elmélet vagy a vakcinával terjeszthető mikrochip, amely révén irányíthatóvá válik a világ. Mind-ezekről komolynak látszó konferenciákon is eszmét cserélnek.

– Frissíteni kell a tudósok vagy orvosok vitakultúráját, de nem hiszem, hogy azokkal is vitakozni kell, akik öblös hangon butaságokat mondanak. Legfeljebb a nézeteikkel kell vitázni. Ezek az emberek egyszerű vírustagadó állításaikkal lettek népszerűek, illetve hírhedtek. Köztük a kamupártot szervező gyógyszerész Gődény György vagy a koronavírus létét is tagadó orvos, Pócs Alfréd, akiről bebizonyosodott, hogy nyilatkozataival veszélyeztette az idős betegek és az egészségügyben dolgozók életét is. Ezen túl az orvos Tamasi Józseffel szemben a szakmai kamara kezdeményezett etikai vizsgálatot. Azt állította, hogy nincs is olasz vagy spanyolországi járvány, holott a két országban volt a legtöbb fertőzött és halálos áldozat. Tamasi szerint Németországban nem a vírustól, hanem a félelemtől haltak meg, továbbá azt is bizonygatta: tudományos adatok nélkül állapították meg, hogy a járvány súlyos betegség. A szakmai szervezet szerint a felsorolt állítások alkalmasak arra, hogy egy orvos szájából elhangozva félrevezessék a laikus betegeket. A kamara ezenkívül azt is megállapította, hogy Tamasi legtöbb állítása légből kapott, konkrét hazugság, ami emberek halálát okozhatja. Ezért a Magyar Orvosi Kamara el is határolódott tőle. De említhetném a vitaminkereskedő Lenkei Györgyöt is, aki azt terjeszti, hogy semmi baja nem lesz, ha belefekszik egy kád koronavírusba. Ezek a vírus-szkeptikusok azt hirdetik, hogy nincs is járvány, csak a sajtó terjeszti ezt.

– Illetve Lenkei úr szerint nem is gyógyszerre van szükség, mindössze vitaminokra. Általában igaz az, hogy a szkeptikusok mögött valamiféle lobbizás működik?

– Sokak számára anyagi előnnyel jár a vírusszkeptikus magatartás. A különböző fellépéseink igyekszik reklámot csinálni a termékeinek. Azt hirdeti, hogy vitaminokkal kell védekezni, miközben valószínű, hogy a halálozási statisztikát ezek az urak nem figyelik. Legfeljebb azt hirdetik, hogy „élj a mának, érezd jól magad, légy együtt a szeretteiddel, s akkor a vírus sem foghat majd rajtad”. Ezzel szemben a modern orvostudomány kicsit kényelmetlenebb dolgokat ajánl: „hordj maszkot, tartsd a távolságot, tesztelj, ha tudsz. Tudd, hogy a vakcina egy kicsit meg is fertőz annak érdekében, hogy immunitást szerezz. Számolj azzal, ha szükség van beavatkozásra, akkor az akár fájdalom is lehet, miközben a legtöbb esetben sikerül a beteg életét megmenteni. Ez a különbség a két „gyógymód” között. A mainstream nézetek a legtöbb esetben bizonyítanak, de képviselőik mégsem tudnak „tömeghatást” elérni, mert nem tanulták meg azt vitában megvédeni, vagy a gyógymódnak híveket szerezni. Ennyi előnye tehát mindenképp lehet a járványnak, hogy az egészségügy megtanulja: mindent el kell tudni magyarázni. Ha ezt nem teszik, akkor az interneten jönnek a tudományellenes nézetek, és eluralják a közvéleményt.

– Az oltásellenesség bármilyen növekedése összefügg azzal, hogy egy országban mennyire egyértelműen, átláthatóan kezelik a járványt, tehát létezik bizalom a polgárok, az emberek és a hatalom között?

– Már az eddigiekből is kiderülhetett, hogy ha a hatalom képviselői transzparens intézkedésekkel kezelik a járványt, ha igazat mondanak, és következetes döntéseket hoznak, akkor a társadalom bizalma erősödhet irántuk. Sajnos ezen a területen vannak hiányosságok, az egyik legemlékezetesebb, hogy az operatív törzs sokáig azt kommunikálta: nincs szükség maszkokra. Az egészségügyet felügyelő minisztérium honlapján is sokáig kint volt egy „mém”, amely nem ajánlotta a maszkviselést. Később ugyan a miniszterelnök elismerte, hogy használni kell, de akkor még nem volt elég maszk, a legtöbb helyen nem lehetett kapni. Ez egy súlyos kommunikációs hiba volt, ami nem csak Magyarországon fordult elő. A politika ugyanis a pillanatnyi érdekeinek megfelelően tájékoztatott. Nem volt ugyanis elég maszk. A tesztelést is azért korlátozták, mert nem volt elég teszt. Ráadásul a járványról készült statisztikák is elég pontatlank voltak. Arról már nem is beszéllek, hogy a törzs napi tájékoztatóin az újságírók nem is kérdezhettek. Ez komoly bizalomvesztést okozhat. A nyilvánosság előtt végre egyértelműen tisztázni kellene, hogy az operatív törzs és a politikát irányítók szerint a vírus valójában mennyire veszélyes a társadalomra, mik a legfontosabb védelmi intézkedések – maszkviselés, távolságtartás –, illetve valóban le kell-e zárni a gazdaságot. A járványra vonatkozó tudást és a lehetséges védekezést külön kellene kezelni. De a legfontosabb, hogy a konkrét döntések meghozatala előtt tájékoztatni kell a nyilvánosságot a várható hatásokról. Az állampolgárokat pedig értelmes felnőttként kellene kezelni, s nem alattvalóként. Tévedés azt hin-

ni, hogy a többség nem látja: a váltságot a kormány saját hatalmának növelésére használja.

– *A járványkezelésről egyébként nemzeti konzultáció is kezdődött, mintha az ország lakói jobban ismerhetnék a teendőket, mint a szakértők.*

– Érezheti a hazai közvélemény, hogy az egészségügyi szempontokkal szemben a politikai szempontok uralják a járványkezelést. Arra gondolok, hogy a határozat elrendelése vagy a migránsok vírushordozóként kezelése megfelelt a magyar kormány korábbi politikájának. A nemzeti konzultáció is a miniszterelnök aktuális politikai állásfoglalását igazolta vissza – nem először –, s azóta hangoztatják a jól ismert mantrát, amely szerint „Magyarországnak működnie kell”. Azt azonban máig nem tudjuk, hogy ez pontosan mit jelent. Ugyanakkor pozitívnak tartom a hazai és a környező országok válságkezelésében – amit egyébként néhány külföldi lap is észrevett –, hogy a térségben olyan „felelősen gondolkodó populisták vezetnek” a koronavírus elleni küzdelmet, akik nem mentek el a nyílt vízrustagadásig.

– *Vagyis lehetne a helyzet rosszabb is.*

– A felhatalmazási törvény vitájakor is jól láthattuk, hogy a hatalom visszaélt a helyzettel, és közben felelőtlen nyilatkozatokat tett a maszkviseléssel vagy a teszteléssel kapcsolatban. Kétségtelenül születtek súlyosan hibás, a korrupció gyanúját felvető döntések is – lásd a lélegeztetőgépek vásárlása – vagy olyan felelőtlen vállalás, mint a szuperkupaöntő megrendezése. Viszont legalább nem mentek el nyílt tudo-

mánytagadásba, nem úgy, mint az Egyesült Államok vagy Brazília vezetői. Nálunk is jobboldali populisták vezetik az országot, de a magyar kormány tagjai soha nem próbálkoztak a koronavírus nyílt tagadásával. Persze szerencsések is vagyunk, mert a térség országaiban a járvány első hulláma nem járt komoly áldozatokkal. Mindenesetre a vírus létét itt a hatalom részéről senki nem kérdőjelezte meg. Erre csak az interneten jelentkező vírustagadók vetemedtek, akiknek közvetlen politikai befolyásuk nincs. Persze enélkül is komoly károkat tudnak okozni.

– *A világ kutatóintézetei ma azt vizsgálják, hogy mi történik, mi várható a pandémia után. Gondolja, hogy ott folytatjuk majd az életünket, ahol az idén tavasszal abbahagytuk, vagy teljesen új világrend következik?*

– Szinte biztos, hogy új világ lesz! Viszont még nem tudjuk, hogy milyen változás vár ránk. Előre nem láthatunk semmit. Bár az első hullám után a hatalmon lévő politikusok mögé sorakozott fel a társadalom, de ez a változások további irányát nem befolyásolja. A járvány a jövőben alapvetően át fogja alakítani a társadalmi és politikai intézményeket a világ jelentős részében. Persze többféle forgatókönyv lehetséges. Az optimista verziónk abból indul ki, hogy a válság olyan társadalmi és politikai felismeréshez vezethet, amely számol az erőforrások korlátozottságával, a globalizált világ hátrányaival és a társadalmi egyenlőtlenség veszélyeivel. Az erős állam hatalmát felválthatja a társadalmi szolidaritás, az emberi jogok tiszteletén alapuló jóléti rendszer. Az már most is látszik, hogy Nyugat-Európa jelentős részé-

ben a kormányok az újraelosztáson keresztül igyekeznek mérsékelni a járvány szociális hatásait. Ilyen Németország, Ausztria vagy az északiak, Dánia, Finnország. Több helyen komolyan szóba kerülhet a feltétel nélküli alapjövedelem bevezetése, ugyanis a legtöbb ország nem szeretné, ha a koronavírus utáni világ kegyetlen, diktatórikus világ lenne. Szükség is van erre, hisz az nyilvánvaló, hogy a járvány és hatása a társadalmi hierarchia alsóbb szintjein élőket sújtja legjobban; ők betegedtek meg a leginkább, és a leghamarabb ők veszítették el a munkájukat is, miközben nekik a legkevesebb a tartalékuk. Tehát az mondhatjuk, hogy a járvány a társadalom számára kedvező változásokat is beindíthat. Ezt érzékeljük Magyarországon egyes önkormányzatok intézkedéseiben is – ilyen konkrét példa a kerékpáros közlekedés fejlesztése.

– *Mindaz politikai következményekkel is járhat, tehát az említett változás kormánybukásokat is eredményezhet?*

– Legutóbb a bécsi szélsőjobb összeomlása jelezte a változás egy lehetséges irányát. De nem lesz egységes irány. Az olasz szélsőjobb sem tudott eddig politikai hasznot húzni a pandémia kezeléséből. Tehát a populizmus ismételt, általános előretörése ma nem látszik veszélynek – de egy elhúzódó válság ezen változtathat. Illetve még azt is mondhatnám, hogy a hatalmon lévő populisták hatalma is veszélyben lehet – például az Egyesült Államokban, Brazíliában vagy Magyarországon. Ugyanis az egészségügyi válsághelyzet kezelése a jó kormányzás számára kedvező eredményre vezet, viszont a hozzá nem értő vezetés elbukik. Ennek ta-

lán első felvonása az Egyesült Államokban lesz, ahol úgy mennek neki az elnökválasztásnak, hogy ott van a legtöbb vírusfertőzött, s a járványnak ott van a legtöbb halálos áldozata is. Szeretném azonban hozzátenni, hogy a jobboldali populisták mítoszteremtő képességét nem szabad lebecsülni, Trump elnök még nem bukott meg, ámbár nagyobb az esélye Joe Biden győzelmének. Mindenesetre azt állíthatjuk, hogy a jobboldali populistá rendszerek stressztesztje lehet az amerikai elnökválasztás. Ami a többi hasonló rendszerre is hatással lehet, köztük a magyarra is.¹

– *Van pesszimista forgatókönyvük is, tehát előfordulhat, hogy nem a „jó kormányzás” lesz a győztes?*

– A Political Capital járvány utáni időkre prognosztizált pesszimista forgatókönyve nem zárja ki, hogy sok országban kényszerűen megerősödhet a rosszindulatú állami szerepvállalás, a Leviatán rémuralma. Mivel jobban elhúzódik a vírus, minél később jön a vakcina, illetve minél mélyebb gazdasági válság, annál nagyobb erre az esély. Ez hatalomkoncentrációval, illetve a hatalommal

való visszaéléssel párosulhat. Vagyis szerintünk nem kizárható, hogy nemcsak a diktatúrákban, de a demokratikus világban is kapva kapnak a lehetőségen, és a járványt kihasználva bővítik a hatalmukat. Az állampolgárok a biztonság reményében önként mondanak le a szabadságjogaik egy részéről. Ezt a helyzetet a hatalom felhasználhatja az állampolgárok fokozott manipulálására, kontrolljára. Ilyen tendenciákat máris megfigyelhetünk Szerbiában, Lengyelországban és Magyarországon, de említhetném Oroszországot és Törökországot is. Persze van egy olyan lehetőség is, hogy a térség országai „sodródnak az árral”, feltéve, ha sikertelen lesz a járványkezelés. Az államok folyamatos válságkezelésre rendezkedhetnek be, s többé-kevésbé állandósul a káosz. Ez is egy elméleti lehetőség. Az előrejelzések szerint az első és második hullám járulhat leginkább hozzá a politikai, társadalmi és gazdasági rendszerek átalakulásához, illetve az újításokhoz. Tudható az is, hogy a járvány fenyegetése mind a kormányokat, mind az embereket hosszú távú és tartós adaptációra kényszeríti a halálozások minimalizálása és a gazdasági tevékenység maximalizálása érdekében. Hogy melyik forgatókönyv valósul meg, az a járvány jövőbeni alakulásától függ.

¹ A beszélgetést tartalmazó kéziratot október 16-án zártuk le, mire november 15-én megjelentünk, már túl leszünk a november 3-i amerikai elnökválasztáson. – A szerk.